

מראה מקומות, שיעור מאת הג"ר יהודה לנדי שליטי"א

The Bar Kochba Revolt and the Destruction of Beitar

גיטין נז. - בענין מרד בר-כוכבא וחורבן ביתר

חורבן ביתר וירושלים

1.1

משנה תענית כו:

בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ וחרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר.

1.2

גמרא תענית כט.

נלכדה ביתר - גמרא. נחרשה העיר - תניא כשחרב טורנוסרופוס הרשע את ההיכל נגזרה גזרה על רבן גמליאל להריגה.

בנין בית המקדש אחר חורבן בית שני

2.1

בראשית רבה סד:י

בימי רבי יהושע בן חנניה גזרה מלכות הרשעה שיבנה בית המקדש, הושיבו פפוס ולוליאנוס טרפיזין מעכו עד אנטוכיא והיו מספקין לעולי גולה כסף וזהב וכל צרכם, אזלין אלין כותאי ואמרין ידיע להוי למלכא דהדין קרתא מרדתא תתבנא ושוריא ישתכללון מנדה בלו והלך לא יתנון - מנדה זו מדת הארץ בלו זו פרובגירון והלך זו אנגרוטינה - ואמר להון מה נעביד וגזרית, אמרין ליה שלח ואמר להון או ישנון יתיה מאתריה או יוספון עליה חמש אמין או יפצרון מיניה חמש אמין מן גרמיהון אנון חזרין בהון.

והוון קהליא מצתין בהדא בקעתא דבית רמון כיון דאתון כתיבא שרון בכיין בעיין לממרד על מלכותא, אמרין יעול חד בר נש חכימא וישדך צבורא אמרין יעול ר' יהושע בן חנניא דהוא אסכולוסטקיא דאורייתא, עאל ודרש ארי טרף וטרף ועמד עצם בגרונו אמר כל דאתי מפיך ליה אנא יהיב ליה אגריה אתא הדין קורא מיצראה דמקוריה אריך יהיב מקוריה ואפקיה אמר ליה הב לי אגרי א"ל זיל תהא מלגלג ואומר דעילת לפומא דאריה בשלם ונפקת בשלם כך דיינו שנכנסנו לאומה זו בשלם ויצאנו בשלם.

מרד בר כוכבא ונפילתו

3.1

ירושלמי תענית ד:ה

תני ר' שמעון בן יוחי, עקיבה ר' היה דורש (במדבר כד) דרך כוכב מיעקב דרך כוזבא מיעקב. ר' עקיבה כד הוה חמי בר כוזבה הוה אמר דין הוא מלכא משיחא, א"ל ר' יוחנן בן תורתא עקיבה יעלו עשבים בלחייך ועדיין בן דוד לא יבא. א"ר יוחנן קול אדריינוס קיסר הורג בביתר שמונים אלף ריבוא.

א"ר יוחנן שמונים אלף זוג של תוקעי קרנות היו מקיפין את ביתר וכל אחד ואחד היה ממונה על כמה חיילות והיה שם בן כוזבה והיה לו מאתים אלף מטיפי אצבע, שלחו חכמים ואמרו לו עד אימתי אתה עושה את ישראל בעלי מומין אמר להן וכי היאך איפשר לבדקן אמרו לו כל מי שאינו רוכב על סוסו ועוקר ארץ מן לבנון לא יהיה נכתב באיסרטיא שלך, היו לו מאתים אלף כך ומאתים אלף כך וכד דהוה נפק לקרבא הוה אמר ריבוניה דעלמא לא תסעוד ולא תכסוף (תהילים ס) הלא אתה אלקים זנחתנו ולא תצא בצבאותינו.

שלוש שנים ומחצה עשה אדריינוס מקיף על ביתר, והוה ר' אלעזר המודעי יושב על השק ועל האפר ומתפלל בכל יום ואומר רבון העולמים אל תשב בדין היום אל תשב בדין היום, בעא אדריינוס מיזל ליה אמר ליה חד כותיי לא תיזיל לך דאנא חמי מה מיעבד ומשלים לך מדינתא, עאל ליה מן ביבא דמדינתא עאל ואשכח רבי אלעזר המודעי קאים מצלי עבד נפשיה לחיש ליה בגו אודניה חמוניה בני מדינתא ואייתוניה גבי בן כוזבא, אמרון ליה חמינן ההן סבא משתעי לחביבך, אמר ליה מה אמרת ליה ומה אמר לך, אמר ליה אנא אמר לך מלכא קטל לי ואי לא אנא אמר לך את קטל יתי טב לי מלכא קטל יתי ולא את. אמר ליה אמר לינ' דאננא משלים מדינתאי, אתא גבי רבי אלעזר המודעי אמר ליה מה אמר לך הדין כותיאי, אמר ליה לא כלום מה אמרת ליה, אי"ל לא כלום! יהיב ליה חד בעוט וקטליה. מיד יצאת בת קול ואמרה (זכריה יא) הוי רעי האליל עזבי הצאן חרב על זרועו ועל עין ימינו זרועו יבוש תיבש ועין ימינו כהה תכהה, הרגת את רבי אלעזר המודעי זרוען של כל ישראל ועין ימינן לפיכך זרועו של אותו האיש יבש תיבש ועין ימינו כהה תכהה, מיד נלכדה ביתר ונהרג בן כוזבא.

אתין טעינון רישיה גבי אדריינוס אמר לון מאן קטל הדין, אמר ליה חד כותיאי אנא קטלתי, אמר לי חמי לי פטומיה, חמי ליה פטומיה אשכח חכינה כרוכה עליו, אמר אילולי אלקא דקטלי מאן הוה יכיל קטלי וקרא עליו (דברים לב) אם לא כי צורם מכרם והי' הסגירם. והיו הורגין בהם והולכין עד ששקע הסוס בדם עד חוטמו והיה הדם מגלגל סלעים משאוי מ' סאה עד שהלך הדם בים ארבעת מיל - אם תאמר שהיא קריבה לים, והלא רחוקה מן הים ארבעים מיל.

אמרו, שלש מאות מוחי תינוקות מצאו על אבן אחת ומצאו שלש קופות של קצוצי תפילין של תשע תשע סאין ויש אומרים תשע על שלש שלש סאין. תני רשב"ג אומר חמש מאות בתי סופרים היו בביתר והקטן שבהן אין פחות מחמש מאות תינוקות והיו אומרים אם באו השונאים עלינו במכתובים הללו אנו יוצאין עליהן ומנקרים את עיניהם, וכיון שגרמו עונות היו כורכים כל אחד ואחד בספרו ושורפין אותו ומכולם לא נשתייר אלא אני, וקרא על גרמיה (איכה ג) עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי. כרם גדול היה לאדריינוס הרשע שמונה עשר מיל על שמונה עשר מיל כמן טיבריא לציפורי והקיפו גדר מהרוגי ביתר מלא קומה ופישוט ידים, ולא גזר עליהם שיקברו עד שעמד מלך אחר וגזר עליהם שיקברו. אמר רב חונה משניתנו הרוגי ביתר לקבורה נקבעה הטוב והמטיב - הטוב שלא נסרחו והמטיב שניתנו לקבורה.

תני ר' יוסי אומר נ"ב שנה עשת ביתר לאחר חרבן בהמ"ק, ולמה חרבה על שהדליקה נירות לאחר חורבן בהמ"ק.

3.2

גמרא גיטין נה:

אמר רבי יוחנן מאי דכתיב (משלי כח) אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה? אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים, אתרנגולא ותרנגולתא חרוב טור מלכא, אשקא דריספק חרוב ביתר.

3.3

גמרא שם נז.

אשקא דריספק חריב ביתר - דהוה נהיגי כי הוה מתיליד ינוקא שתלי ארזא ינוקתא שתלי תורניתא וכי הוה מינסבי קייצי להו ועבדו גנא, יומא חד הוה קא חלפא ברתיא דקיסר אתבר שקא דריספק קצו ארזא ועיילו לה, אתו נפול עלייהו מחונהו, אתו אמרו ליה לקיסר מרדו בך יהודאי, אתא עלייהו.

(איכה ב) גדע בחרי אף כל קרן ישראל - אי"ר זירא אי"ר אבהו אי"ר יוחנן אלו שמונים [אלף] קרני מלחמה שנכנסו לכרך ביתר בשעה שלכדוה והרגו בה אנשים ונשים וטף עד שהלך דמן ונפל לים הגדול, שמא תאמר קרובה היתה רחוקה היתה מיל. תניא רבי אליעזר הגדול אומר שני נחלים יש בבקעת ידים אחד מושך אילך ואחד מושך אילך ושיערו חכמים שני חלקים מים ואחד דם, במתניתא תנא שבע שנים בצרו עובדי כוכבים את כרמיהן מדמן של ישראל בלא זבל.

3.4

גמרא שם נז:

הקול קול יעקב והידים ידי עשו - הקול, זה אדריינוס קיסר שהרג באלכסנדריא של מצרים ששים רבוא על ששים רבוא כפלים כיוצאי מצרים. קול יעקב - זה אספסיינוס [הגהת הגר"א - אדריינוס] קיסר שהרג בכרך ביתר ארבע מאות רבוא ואמרי לה ארבעת אלפים רבוא.

שיטת רבי עקיבה בארבעת המינים

4.1

גמרא סוכה לד:

ר' ישמעאל אומר שלשה הדסים ושתי ערבות לולב אחד ואתרוג אחד אפילו שנים קטומים ואחד אינו קטום ר' טרפון אומר אפי' שלשתן קטומים ר"ע אומר כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת:

בר כוכבא כמשיח

5.1

גמרא סנהדרין צג:

בר כוזיבא מלך תרתין שנין ופלגא, אמר להו לרבנן אנא משיח, אמרו ליה במשיח כתיב דמורח ודאין נחזי אנן אי מורח ודאין, כיון דחזיוהו דלא מורח ודאין קטלוהו.

5.2

רמב"ם הלכות מלכים ומלחמותיהם פרק י"א

א המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דויד ליושנה הממשלה הראשונה ובונה מקדש ומקבץ נדחי ישראל, וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם - מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות ככל מצותן האמורה בתורה.

ב וכל מי שאינו מאמין בו, או מי שאינו מחכה לביאתו - לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבנו, שהרי תורה העידה עליו, שנאמר "ושב ה' אלוקיך את שבותך וריחמך ושב וקיבצך מכל העמים... אם יהיה נידחך בקצה השמיים משם יקבצך ה' אלוקיך ומשם ייקחך והביאך ה' אלוקיך וגו'" (דברים ל, ג-ה). ואלו הדברים המפורשים בתורה הם כוללים כל הדברים שנאמרו על ידי כל הנביאים.

ג אף בפרשת בלעם נאמר, ושם ניבא בשני המשיחים - במשיח הראשון שהוא דויד שהושיע את ישראל מיד צריהם, ובמשיח האחרון שיעמוד מבניו שמושיע את ישראל מיד בני עשיו.

ד ושם הוא אומר "אראנו ולא עתה" (במדבר כד, יז), זה דויד; "אשורנו ולא קרוב" (שם), זה המלך המשיח. "דרך כוכב מיעקוב" (שם), זה דויד; "וקם שבט מישראל" (שם), זה המלך המשיח. "ומחץ פאתי מואב" (שם) - זה דויד, וכן הוא אומר "ויך את מואב, וימדדס בחבל" (שמואל ב, ח, ב). "וקרקר כל בני שת" (במדבר כד, יז) - זה המלך המשיח, שנאמר בו "ומושלו מים עד ים" (זכריה ט, ז). "והיה אדום ירשה" (במדבר כד, יח) - לדויד, שנאמר "ותהי אדום לדויד, לעבדים" (ראה שמואל ב, ח, ו; וראה שמואל ב, ח, ד). "והיה ירשה שעיר אויביו" (במדבר כד, יח) - זה המלך המשיח, שנאמר "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו" (עובדיה א, כא).

ה [ב] אף בערי מקלט הוא אומר "כי ירחיב ה' אלוקיך, את גבולך... ויספת לך עוד שלוש ערים על השלוש האלה" (ראה דברים יב, כ; דברים יט, ח-ט) ומעולם לא היה דבר זה ולא ציווה הקדוש ברוך הוא לתוהו. אבל בדברי הנביאים אין הדבר צריך ראייה, שכל הספרים מלאים מדבר זה.

ו [ג] אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחייה מתים וכיוצא בדברים אלו שהטיפשים אומרים, אין הדבר כן שהרי רבי עקיבה חכם גדול מחכמי משנה היה והוא היה נושא כליו של בן כוזבא המלך והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח עד שנהרג בעוונות, כיון שנהרג, נודע שאינו משיח. ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת.

ז ועיקר הדברים ככה הן: שהתורה הזאת אין חוקיה ומשפטיה משתנים לעולם ולעולמי עולמים, ואין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן; וכל המוסיף או גורע או שגילה פנים בתורה והוציא הדברים של מצוות מפשרות - הרי זה בוודאי רשע ואפיקורוס.

ח [ד] ואם יעמוד מלך מבית דויד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדויד אביו כפי תורה שבכתב ובעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה ויילחם מלחמות ה' - הרי זה בחזקת שהוא משיח. אם עשה והצליח וניצח כל האומות שסביביו ובנה מקדש במקומו וקיבץ נדחי ישראל - הרי זה משיח בוודאי.

ט ואם לא הצליח עד כה או נהרג - בידוע שאינו זה שהבטיחה עליו תורה והרי הוא ככל מלכי בית דויד השלמים הכשרים שמתו. ולא העמידו הקדוש ברוך הוא אלא לנסות בו רבים שנאמר "ומן המשכילים ייכשלו לצרוף בהן ולברר וללבן עד עת קץ, כי עוד למועד" (ראה דניאל יא, לה).

י אף ישוע הנוצרי שדימה שיהיה משיח, ונהרג בבית דין - כבר נתבאר בו דניאל, שנאמר "יובני פריצי עמד, יינשאו להעמיד חזון - ונכשלו" (דניאל יא, יד). וכי יש מכשול גדול מזה, שכל הנביאים דיברו שהמשיח גואל ישראל ומושיעם ומקבץ נדחיהם ומחזק מצוותן וזה גרם לאבד ישראל בחרב ולפזר שאריתם ולהשפילם ולהחליף התורה ולהטעות רוב העולם לעבוד אלו מבלעדי ה'.

יא אבל מחשבות בורא עולם - אין כוח באדם להשיגם, כי לא דרכנו דרכיו ולא מחשבותינו מחשבותיו. וכל הדברים האלו של ישוע הנוצרי ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו - אינן אלא ליישר דרך למלך המשיח, ולתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד, שנאמר "כי אז אהפוך אל עמים, שפה ברורה, לקרוא כולם בשם ה', ולעבודו שכם אחד" (ראה צפניה ג, ט).

יב כיצד? כבר נתמלא העולם כולו מדברי המשיח ומדברי התורה ומדברי המצוות ופשוט דברים אלו באיים רחוקים ובעמים רבים ערלי לב, והם נושאים ונותנים בדברים אלו ובמצוות התורה - אלו אומרים מצוות אלו אמת היו וכבר בטלו בזמן הזה ולא היו נוהגות לדורות, ואלו אומרים דברים נסתרות יש בהם ואינן כפשוטן וכבר בא משיח וגילה נסתריהם.

יג וכשיעמוד המלך המשיח באמת ויצליח וירום ויינשא - מיד הם כולן חוזרין ויודעים ששקר נחלו אבותיהם ושנביאיהם ואבותיהם הטעו.